

Cursustekst: Bewegingsrecreatie: Kleuterturnen

Lector: J. Callaert

Lerarenopleiding

Bewegen met kleuters

Inleiding Daarmee is reeds aangegeven dat binnen het onderwijs zich ook daar een werkveld aanbiedt. Dit betekent m.a.w. dat je met het diploma leraar secundair onderwijs, groep 1 reeds les kan geven aan 3-jarigen. Ook buiten het onderwijs kan jij met de nodige voorkennis aan de slag, want ook sportdiensten of verenigingen richten lessen in voor deze erg jeugdige deelnemers. In eerste instantie gaan wij ons concentreren op de kleuter in de schoolse situatie, want op die manier maken wij er dit jaar kennis mee.

Doelgroep Binnen ons onderwijssysteem worden kinderen binnen de leeftijdsgrenzen van 3 tot 6 jaar als zijnde een kleuter omschreven. Dikwijls zenden ouders hun kinderen reeds vanaf 2,5 jaar naar de kleuterklas. Dit zijn nog echt peuters, die heel veel moeite hebben om te begrijpen wat jij allemaal van hen verlangt. In sommige scholen wordt daarvoor een instroomklasje ingericht om de normale lesgang zo min mogelijk te verstoren. Natuurlijk zijn er steeds uitzonderingen: ook hier heb je zoals steeds vroeg- en laatrijpers. *Belangrijk om weten is dat onze noorderburen het kind pas vanaf 4 jaar als kleuter beschouwen. Alles daarvoor is een peuter. Deze Hollandse kleuter doet zijn intrede in de “onderbouw” en wordt ondergebracht in groep 1 en groep 2.*

Algemene doelstelling

Via de bewegingslesjes willen we voornamelijk het bewegingsgedrag van de kleuter stimuleren en diens vaardigheden (**motorische competenties**) ontwikkelen. Dit gebeurt best via uitnodigende en in veilige omstandigheden, waarin het bewegen zelf centraal staat. Bovendien draagt het in voldoende mate bewegen bij tot het ontwikkelen van een **gezonde en veilige levensstijl**. Terzelfdertijd zal zijn/haar zelfredzaamheid (zelfstandigheid) en de sociaal-emotionele ontwikkeling aanvatten (**zelfconcept & sociaal functioneren**). Je ziet: bewegingsonderwijs is uitermate geschikt ter bevordering van de ‘totale ontwikkeling’ en laten we hierin vooral het cognitieve aspect niet over het hoofd zien! (bvb. Getalbegrip via bewegen, muziek, ...).

maar ... de 2 uren die nu in het kleuteronderwijs voor bewegingsonderwijs werden vrijgemaakt door de minister zijn uiteraard niet meer dan een hulpmiddel. De kleuterleidster moet er zich van bewust zijn dat de kleuter ALLE DAGEN bewegingsmomenten nodig heeft.

Altijd meegenomen is dat dankzij deze lessen bij het kind een zekere interesse kan aangewakkerd worden voor het sporten buiten de school (turnvereniging, voetbalclub, bewegingsschool, ...).

Ontwikkelingsdoelen

Deze erg algemene doelstellingen worden vertaald in ontwikkelingsdoelen voor wat het kleuteronderwijs betreft. Je kan ze net als de eindtermen voor het basisonderwijs vinden op de onderwijsite www.ond.vlaanderen.be . Deze ontwikkelingsdoelen houden uiteraard rekening met wat voor het kind haalbaar is volgens hun lichamelijke en motorische ontwikkeling.

Motorische ontwikkeling

In de bewegingsontwikkeling zijn de aangeboren reflexen (babyperiode) en basiselementen voor de vaardigheden zoals het hoofd optillen, omrollen, grijpen, kruipen, ... allemaal bestempeld als rudimentaire vaardigheden. Tijdens de peuter- en kleuterperiode wordt dit repertoire sterk uitgebreid met bewegingsvaardigheden als lopen, springen, werpen ... dit zijn de fundamentele vaardigheden. In de verdere schoolloopbaan moeten die verder geoefend en verfijnd worden d.m.v. de ABV's in de eerste 3 tot 4 jaar van het basisonderwijs. Nadien gebruiken we de SBV's om de kinderen voor te bereiden op een deelname aan sport-, spel- en dansactiviteiten zoals die in onze bewegingscultuur voorkomen.

Van nature uit heeft de kleuter een sterke exploratiedrang en veel van wat de kleuter beleeft verloopt via de motoriek. Die motorische ontwikkeling verloopt ten overstaan van het lichaam van boven naar beneden en van het centrum naar buiten toe. Dus m.a.w. de grove motoriek (t.h.v. de romp) gaat over in de fijnere motoriek (t.h.v. de ledematen). Het punt is dat kinderen tijdens de kleuterfase veel grove motorische vaardigheden moeten krijgen. Wat het kind lichamenlijk nog niet verworven heeft, kan het ook niet leren: *het helpt niet om een kind met de correcte handgreep te leren tekenen en honderd maal te laten oefenen als het hiervoor motorisch niet rijp is.*

Zorg dragen voor

In kleuterklas kan men zeer verschillende kinderen aantreffen. Vele kleuters vragen om uiteenlopende redenen aparte (extra) aandacht en begeleiding! Sommige kinderen lijken precies te weten wat ze willen en gaan dat onmiddellijk doen. Anderen moeten juist even op gang gebracht worden. Nog anderen weigeren mee te doen ... En al die verschillende kinderen spelen in dezelfde ruimte. Dit heeft zowel voor jou als leerkracht als voor het kind gevolgen. Je gaat in op de belangstelling en de betrokkenheid van de kinderen. Zo ben je bezig met adaptief onderwijs, d.w.z. dat je inspeelt op de behoeften van ieder kind om de ontwikkelingskansen die er zijn zoveel mogelijk te benutten. Maar dat valt niet mee, zeker niet als het gaat om kinderen die extra zorg vragen. Want de verschillende typen kinderen hebben invloed op de sfeer, op jou en op de andere kinderen.

Welke zorgkinderen vallen vaak op:

- niet in het minst de **'instromers'** die nog aan het wennen zijn aan de nieuwe situatie en een onmiskenbare ervaringsachterstand tentoonspreiden. Zij kunnen op verschillende manieren reageren op hun nieuwe omgeving (huilen, weigeren mee te doen, panikerer, bewegen liefst aan de hand van de juf, doen 'gewoon' mee, ...).

In onderstaande tabel zie je een aantal verschilpunten in de ontwikkeling tussen de jongste en de oudste kleuter:

Jongste kleuter	Oudste kleuter
Bewg weinig efficiënt, veel bijbewg, dus sneller moe	Bewg doelgerichter, goede coörd
Inefficiënte, hevige bewg	Groter uithoudingsvermogen
Snel gerecupereerd	Idem
Egocentrische ingesteldheid, speelt wel naast een ander, maar weinig met de ander	Speelt graag met andere kleuters
Wedijver speelt geen enkele rol	Gaat eigen prestaties vergelijken met die van een ander
Leert door ontdekken, uitproberen, herhalen en imiteren	Idem, maar leert ook door instructie; kan zichzelf een taak stellen
Moeilijk te vangen in organisaties als: een rechte rij; tweetallen tegenover elkaar, enz...	Beheerst ruimtelijke begrippen; kan ingewikkelder organisatievormen aan elkaar, enz...
Ontvankelijk voor fantasievorm	idem
Zéér korte concentratie op het verbale	Korte concentratie op het verbale

- het **'angstige' kind** dat bij u in de buurt blijft. Het kind lijkt een houvast te zoeken. Deze kinderen klampen zich dikwijls zo letterlijk aan jou vast dat ze jouw irritatie opwekken. Gymen, buiten spelen, ... is voor hen niet leuk. De turnzaal, de speelplaats, de hoeveelheid kinderen, de ruimte, het grote aantal mogelijkheden; het zijn allemaal aspecten die het kind bang kunnen maken. Het kind weet niet waar het moet beginnen, het overziet het geheel niet en kan de drukte niet aan. Het heeft moeite om mee te spelen. Zulke kinderen hebben behoefte aan zekerheid. Die extra aandacht en zorg van jou hebben ze nodig!
- het **'drukke, lastige' kind** is eveneens een type kind dat jouw zorg en aandacht extra nodig heeft. Dit kind speelt juist graag buiten, beweegt graag in de zaal. Het is echter niet in staat zijn enorme energie in goede banen te leiden en is nauwelijks in staat prikkels uit de omgeving te selecteren. Veelvuldig zijn er botsingen met andere kinderen. Dit is het kind dat vaak valt of kleine onhandigheden vertoont. Op zijn beurt wachten vindt hij moeilijk, hij is nog erg op zichzelf gericht. Door dit alles lijkt hij veelvuldig bij conflicten betrokken. Dit kan weer ergernis oproepen bij zowel kinderen als leerkrachten, waardoor dit type kind het ook weer moeilijker krijgt. Deze kinderen willen het meestal graag goed doen, maar het lijkt hun maar niet te lukken.
Als een kind door zijn enorme energie steeds conflicten heeft, kan dat leiden tot sociale uitstoting. En juist energieke kinderen lijken dit op te lossen met hun energie. Ze gaan er nog eens op af en dwingen op die manier bijna letterlijk aandacht af. Dit leidt dan vervolgens weer tot nog meer problemen. Bovendien levert dit voor bange kinderen dan weer extra angst op. Maar niet alleen voor hen, alle typen kinderen ondervinden die invloed van conflict zoeken. De sfeer treft alle kinderen.

- het **'motorisch onhandige' kind** zal steevast met zijn falen geconfronteerd worden. Het is niet handig met het duwen van rollend materiaal, balanceren, het klimrek, ... het levert allemaal problemen op. Meestal is er geen sprake van een op zichzelf staand probleem. Er is vaak een samenhang tussen de verschillende onderdelen. Een kind met een onhandige motoriek krijgt bijvoorbeeld van vriendjes te horen dat hij maar beter niet mee kan doen. Dit levert op den duur vermijdingsdrang op uit angst te mislukken, terwijl juist dit kind de ervaringen zo hard nodig heeft!

Hou steeds rekening met de verschillen in je groep en ook met de plaats (zaal of speelplaats) waar je de activiteit organiseert. Hoe meer structuur in het spel of de activiteit, hoe veiliger de kinderen die bang zijn voor botsingen zich zullen voelen.

Veiligheid

We zijn het er allen over eens dat veiligheid voor kinderen van belang is. Voor de fysieke veiligheid zijn er allerlei regels, maar hoe zit het met de psychische veiligheid op de speelplaats of in de zaal? We voelen vaak intuïtief aan wat we daarmee bedoelen. Maar zijn we ons wel bewust van wat dat inhoudt? Het meest essentiële aspect is hier onze beschikbaarheid. Het kind moet er kunnen op vertrouwen dat we er zijn voor hem of haar. We moeten werkelijk interesse tonen in wat het kind ervaart en beleeft. Neem het kind serieus en oordeel niet over zijn beleving. Alles wat het kind beleeft en ervaart is voor hem of haar van belang.

Terminologie

Er zijn enkele specifieke begrippen die in de vakliteratuur over bewegingslessen voor kleuters regelmatig terugkomen, zoals **het bewegingslandschap** en **het activiteitsdomein**.

Bewegingslandschap

In een bewegingslandschap kan de kleuter dansen, springen, klauteren, glijden, rollen, sluipen, balanceren, lopen, rusten, dromen, bouwen, paard of auto zijn, luisteren, vertellen, ... m.a.w. zich volledig uitleven!

Een goed bewegingslandschap wekt de belangstelling van de kleuter en nodigt hem uit tot ontdekken, experimenteren en exploreren, fantaseren en vooral groot-motorisch te spelen.

Om dit allemaal te kunnen realiseren moet jij nadenken over:

Welk materiaal zal ik gebruiken?

Welke kleine materialen of andere attributen kunnen het inlevingsvermogen een handje helpen?

Kunnen de kleuters via mijn aanbod hun fantasie aanspreken?

Kunnen ze zich zo veelzijdig mogelijk motorisch ontwikkelen met dit aanbod?

Zal ik gebruik maken van muziek?

...

Activiteitsdomeinen voor de bewegingsopvoeding bij de kleuter

Er zijn 4 activiteitsdomeinen gedefinieerd:

- a. vaardigheden met klein / groot materiaal
- b. vrij spel / geleid spel
- c. ritmisch bewegen / bewegingsexpressie
- d. bewegen in andere milieus (open lucht, water, verkeer, ...)

Deze vier activiteitsdomeinen zullen allen aan bod komen in deze cursus en op dat moment ook iets meer uitgebreid besproken worden.

Voor het bewegen in andere milieus, en dan meer specifiek bewegen in het water, verwijzen wij naar het gedeelte watergewenning in het opleidingsonderdeel zwemmen.

Kijkwijzers

De specifieke (want sterk leeftijdsgebonden) methodische en didactische tips waarover eerder sprake was, zullen als een rode draad doorheen de cursus aangebracht worden d.m.v. 'kijkwijzers'. De inhoud van zo'n kijkwijzer zal dus óf het onderwerp van de les uitmaken óf zeer sterk benadrukt worden tijdens een lesmoment.

a. Vaardigheden met klein / groot materiaal

Dezelfde principes blijven bestaan als waarvan sprake in WB2 VD 1ste jaar. Alle bewegingsfamilies kunnen aan bod komen en de combinatie met klein materiaal kan voor veel afwisseling zorgen. Naargelang de **organisatie**-en/of **aanbiedingsvorm** zal zo veel mogelijk materiaal gebruikt / opgesteld worden, waarbij we ons ook nu weer niet beperken tot het gewone alledaagse materiaal. Het materiaal moet wel gemakkelijk hanteerbaar zijn voor jou.

Dit activiteitsdomein zal niet alleen zijn toepassing vinden in de kleuterklas; ook clubs en de sportdienst werken hieraan.

Enkele praktijkvoorbeelden:

Doorlopende omloop:

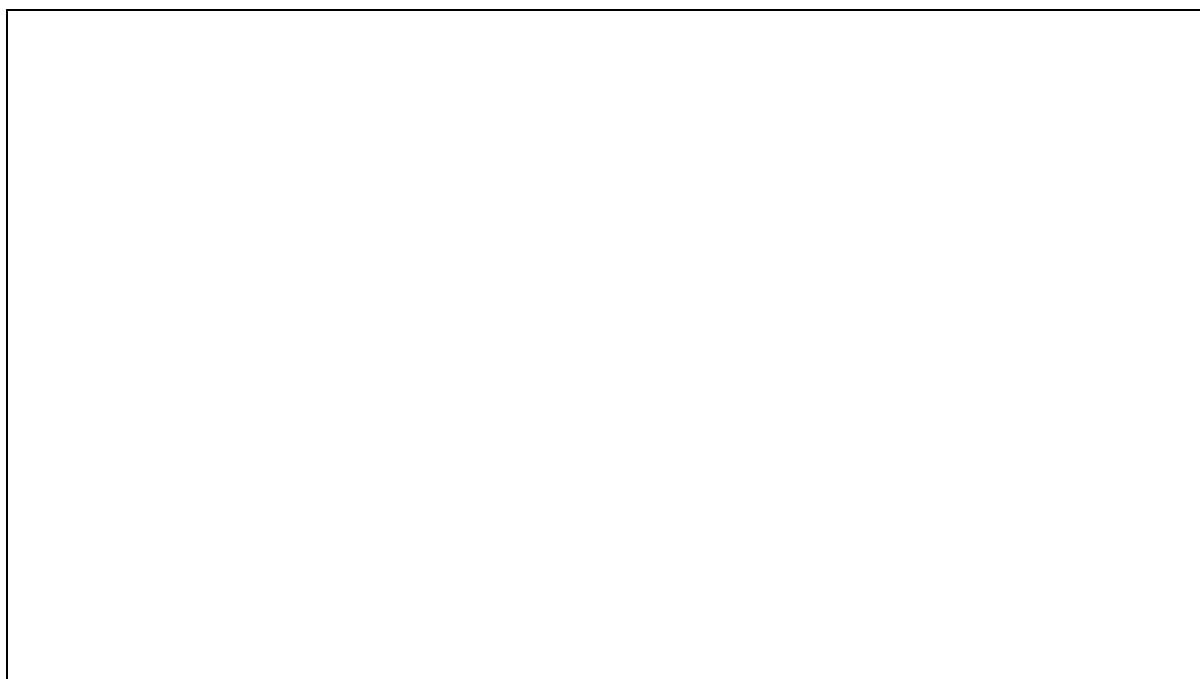
Nota's:

werken in posten (evt. bewegingshoeken):

Nota's:

Werken in golven (bewegingsstraten):

Nota's:

Kijkwijzer 1: organisatievormen & opstellingswijzen

behendigheidsomloop

Geef een demo of laat de oefening uitvoeren door een kleuter. Je kan de toestellen in de fantasie van de kleuter “een ander leven laten leiden”. Zo worden hoepels of blokjes bijvoorbeeld “keien om een rivier over te steken zonder natte voeten te krijgen ...”.

Zorg er ook voor dat in je omloop gelijktijdig verschillende moeilijkheidsgraden zijn ingebouwd (= differentiatie) door bvb. twee of meer mogelijke wegen die kunnen worden gevolgd bij bepaalde passages.

We kennen reeds vanuit de VD 1ste jaar de verschillende soorten omlopen: de doorlopende omloop, de omloop met werkposten, de spelomloop (al zal deze laatste bij kleuters niet direct aan bod komen) evenals de fitnessomloop.

Werken in bewegingsstraten, bewegingshoeken, posten, golven

Ook deze begrippen klinken ons niet onbekend meer in de oren.

Specifiek voor deze organisatievormen kan het doorschuiven voor kleuters een probleem vormen! Maak dan ook gebruik van goed gestructureerde en geordende manieren om van de ene naar de andere oefening te gaan.

Geef je verschillende vertrekpunten elk een ander kleur en associeer deze aan de verschillende groepen.

Voorbeeld:

“de rode groep vertrekt aan de rode hoepel...”

en vervolgens om door te schuiven, schuif je zelf eerst alle hoepels één plaatsje op waarna je de kleuters terug de hoepel van hun kleur laat zoeken.

Ateliers

Wanneer je vrijwel alleen gebruik maakt van kleine materialen waarmee de kleuters elk individueel binnen een afgebakende ruimte diverse opdrachten uitvoeren, dan spreken we over het werken in ateliervorm. De aandacht gaat hier vrij specifiek naar het klein materiaal (bvb. kranten, lakentje, diverse soorten ballen, ...) en wat je daar zoal kan mee doen.

(Centrale) verzamelplaats

Om de kleuters een opdracht te geven kan je ze best verzamelen zodat alle aandacht op jou gericht is. Dit betekent dat zij met de rug gekeerd zijn naar alles wat afleiding kan geven. Laat ze zitten op een bank of lijn of een matje of een tapijttegel ...

Ook om tegemoet te komen aan hun behoefte aan enige structuur kan het verzamelpunt een oplossing zijn tijdens bewegingslessen voor kleuters.

Visuele hulpmiddelen voor plaatsaanduiding

Daar waar de kleuter eventueel toch eens op zijn beurt moet wachten, kan je gebruik maken van bvb. tapijttegels, hoepels, ... om hen toch geordend te laten wachten.

Ook kan bvb. een 'beurtring' worden ingeschakeld, waardoor je dan de garantie hebt dat er slechts zo veel kleuters op het parcours bezig zijn als er beurtringen zijn.

Rij, gelid of kolom we maken geen rij, maar wel **een treintje** (later meer hierover in een aparte kijkwijzer).

Ook als de kleuters naast elkaar moeten staan, maak je eerst een trein en daarna laat je ze met hun gezicht naar de juf / de meester kijken.

Verspreid staan is helemaal onmogelijk, de methode om rond te draaien met de armen gespreid en te blijven staan als je niemand raakt, lukt slechts voor 1 tot 2 minuten. Daarna komen ze toch weer rond jou staan. De enige efficiënte methode is kruisjes op de vloer tekenen met krijt of met schilderstape. Iedereen gaat dan op een kruisje staan (of op een tekening in functie van de les), zo kunnen ze ook altijd naar dezelfde plaats moeten terugkeren tussen de oefeningen door, ...

Een kring maken laat alle kleuters een handje geven aan elkaar, jij bent de kop en je sluit de kring door de staart een hand te geven.

Of je zingt het liedje: "we maken een kringetje van jongens en van meisjes, we maken een kringetje van hopsa sa" ondertussen ga je te werk als hierboven.

Opgelet: spreek nooit over cirkels! Dit is een meetkundige figuur zonder enige betekenis voor de kleuter.

Kijkwijzer 2: aanbiedingsvormen

Hoe kan je de kleuter aanzetten om deel te nemen aan een activiteit?

Kleuterfantasie Soms is het aanbod van materiaal of de opstelling (cfr. bewegingslandschap) de aanzet tot het verdere handelen. Het boeit hen en spoort hen aan tot eigen fantasie, verbeelding en creativiteit.
Bvb. het gebruik van attributen: je draagt een schipperspet voor 'schipper mag ik overvaren?' of de kleuters krijgen een lange staart, want ze zijn een poes ...

Het bewegingsverhaal

Je richt de concrete opdrachten naar het gegeven verhaal. De kleuters spelen en doen bewegingen in het kader van dit verhaal. Bij het bewegingsverhaal worden de opdrachten in fantasievorm of beeldspraak gegeven (zie WB2 VD 1ste jaar). Je kan ook klein of groot materiaal, muziek en zang in deze activiteit integreren. Het bewegingsverhaal leent zich ook voor de activiteiten van ritmische bewegingsopvoeding en bewegingsexpressie.

Let op dat je hoofdaccent niet op het verhaal zelf legt, het is niet de bedoeling dat de activiteit een luisterles wordt met slechts enkele bewegingsmomenten.

Exploreren / experimenteren

Het experiment is een methodische werkvorm die aangewend wordt om het aangeboden bewegingslandschap zelf te ontdekken. De gegeven opdracht 'stuurt' de kleuter om spelend te oefenen. Je gebruikt hier uiteraard heel open opdrachten. Verwacht echter niet dat de kleuter daadwerkelijk zal doen wat jij hem vraagt; kleuters geven eigen betekenissen aan materialen en geven als dusdanig een eigen invulling aan de geformuleerde opdracht.

De kleuter ontdekt, speelt, experimenteert binnen de gestelde afspraken in het bewegingslandschap. Vergeet niet om op dit moment de kleuter te observeren:

- de geoefendheid van de kleuter
- de belangstelling voor het aangebodene
- de aandacht en concentratie
- de fantasie waarmee de kleuter speelt ...

Bij deze aanbiedingsvorm is het van belang dat je inspeelt op de creativiteit en de fantasie van de kleuter.

Meestal begint een activiteit met het experiment. Het exploreren / experimenteren wordt dan aangewend als inleiding, gevolgd door de opdrachten. Soms is het nodig om na enkele opdrachten opnieuw gelegenheid te geven tot experimenteren. Bij de jongste kleuters duurt het experiment meestal langer; het kan zelfs de hele activiteit duren.

- Werken in thema* Aanvullend bij het inspelen op de spontane fantasie van de kleuter wordt in de kleuterklas ook zeer veel gebruik gemaakt van het werken in (week)thema's waarmee de fantasie dan eens min of meer uitgebreid wordt met nieuwe verhalen, etc. Deze thema's worden ook vaak verder uitgewerkt in de bewegingslesjes.
- Muziek* Een leuke manier van werken bij kleuters is het bewegen met muziek op de achtergrond. Hier mag de muziek of het liedje duidelijk niet de bovenhand halen op de beweging zelf, maar de aanwezigheid er van stimuleert alleszins de bewegingsdrang van de kleuters. Je kan er tevens bepaalde afspraken aan koppelen zoals "als de muziek stopt, stop jij ook met bewegen / spelen". Zorg voor gepaste, pedagogisch verantwoorde deuntjes, die je best reeds vooraf opneemt zodat de bediening van de cassette-recorder je niet al te veel parten speelt tijdens de les.

Kijkwijzer 3: formuleren van de oefening

Taalgebruik

Een juist taalgebruik is erg belangrijk. Jij formuleert de opdrachten. Je doet een beroep op de kennis van taal en het inzicht van de kleuter. Via het bewegingsantwoord van de kleuter kan je vaststellen of hij/zij de opdracht heeft begrepen. Begrijpt de kleuter de gebruikte woorden en begrippen? Zo kan je snel de cognitieve ontwikkeling van hem/haar vaststellen.

De opdracht moet **bondig** geformuleerd worden en in aanspreektaal. Bondig, omdat de kleuter weinig aandacht opbrengt voor een te lange uitleg. Het doen blijft belangrijker, omdat de kleuter het handelen koppelt aan het woord. Wanneer woorden verkeerd worden gebruikt, geeft de kleuter ook een niet correcte betekenis aan die woorden. Gebruik directe aanspreektaal, omdat de kleuter dan duidelijk hoort dat de opdracht naar hem gericht is.

Bijvoorbeeld:

“Je legt het touwtje voor je voeten” en niet: “alle kleuters leggen het touwtje voor de voeten”.

Tempo & articulatie

De opdracht wordt traag en duidelijk uitgesproken. De denktijd en de reactietijd van de kleuter zijn trager dan die van een volwassene. Het geven van de verbale opdracht vraagt van de kleuter een grote concentratie en aandacht. Je mag hierin bijgevolg niet overdrijven. Binnen de activiteit moet er steeds afwisseling zijn tussen moeilijk te begrijpen opdrachten en eenvoudige (reeds goed gekende) opdrachten, m.a.w. afwisseling tussen experiment en opdracht. Ook een demo die een opdracht begeleidt zorgt voor veel duidelijkheid. Let erop dat je alle afspraken maakt vóórdat de kleuters gaan oefenen:

Bijvoorbeeld:

“Wanneer ik op de handtrom sla, stop je met spelen en kom je bij mij ...”

Woordenschat

Gebruik woorden die voor de kleuter inhoud hebben:

Uit den boze zijn:	Maar wel:
De ruimte	<i>De turnzaal, het bos, ...</i>
De rij, het gelid	<i>Het treintje</i>
De cirkel	<i>De kring</i>
Cirkels maken met de armen	<i>Kringen maken</i>
Per twee gaan staan	<i>Zoek een vriendje</i>
Gebruik eerst je linkerbeen, dan je rechter	<i>Eerst één been, dan het andere been*</i>
Loop naar daar ...	<i>Gerichte aanwijzing (de boomstam)</i>

*lateralisatie komt pas tijdens de tweede helft van de derde kleuterklas aan bod.

b. Vrij spel / geleid spel

Onderscheid tussen experiment en vrij spel

“Vrij spel is die manier van bezig zijn waarbij kleuters, zonder zich te houden aan spelregels, vrij en volgens hun eigen fantasie, ruimten, vormen en materialen ervaren en beleven” (Leerplan, 1987).

Het vrije spel is een belangrijk activiteitsdomein in de kleuterschool. Tijdens het vrije spel doet de kleuter wat hij wil; dit wil zeggen: hij mag spelen in de oefenruimte met het aangeboden materiaal op de wijze die hij zelf wil. Hij verplaatst, draagt, duwt, rolt, klautert, gooit, stapelt, verzamelt, speelt alleen of samen ... Er zijn geen spelregels, alleen enkele afspraken zoals: “zorg dragen voor je vriendjes (geen pijn doen) en voor het aangeboden materiaal (niet kapotmaken of beschadigen)”. “Je speelt in de zaal (of in de afbakening van het terrein)”. Voor de rest speelt de kleuter zoals hij wil. Er worden geen verdere opdrachten toegevoegd.

Bijvoorbeeld:

“Je mag spelen op de toestellen. Je mag de toestellen verplaatsen en als je het niet alleen kunt, vraag je mijn hulp”.

Het geleide spel is een klassikale activiteit en onderscheidt zich van het vrije spel door het aanwenden van spelregels.

Om een bewegingsspel te zijn, moet een spel aan volgende voorwaarden voldoen:

- de kleuter moet voldoende bewegingskansen krijgen tijdens het spelen;
- het spel moet ten minste enkele spelregels inhouden;
- het samenspel gebeurt met een groot aantal spelers.

Let op: de groepsgrootte zou eigenlijk niet meer dan een 8-tal kleuters mogen zijn, zodat zij nog het overzicht houden op de spelsituatie.

De soorten spelen stemmen uiteraard overeen met de ordening die wij ook hanteren in het basisonderwijs (zie WB5 VD1ste jaar). Verderop (via een kijkwijzer) gaan we toch dieper in op de familie van de tikspelen. Een andere belangrijke spelvorm die we uitgebreider zullen bespreken en waarvan in bovenstaand WB geen sprake is zijn de waarnemings- en relaxatiespelen.

Kijkwijzer 4: Spelmethodiek

Hoe een spelactiviteit opbouwen?

Veel kleuterspelen kunnen in handboeken teruggevonden worden (zie literatuurlijst aan het einde van deze cursustekst). Het spel moet uiteraard aangepast worden naar het niveau van de kleuters waarmee je werkt. Drie middelen kunnen aangewend worden om een spel te vereenvoudigen of moeilijker te maken:

- 1° materiaalaanpassing
- 2° spelvormverandering
- 3° vereenvoudiging van de complexiteit van het spel

Alle spelregels van het spel ineens begrijpen, is meestal te moeilijk. Er wordt rond een spelregel één of meerdere opdrachten gegeven. Nadien wordt een nieuwe spelregel toegevoegd.

Verdere toelichting: zie WB5 VD1ste jaar.

Tikspelen

De ordening om te werken van gemakkelijk naar moeilijk heeft veel te maken met het ruimtelijk overzicht voor de kleuter. Sommige kleuters zijn angstig om mee te spelen, dus hebben zij nood aan een vrijplaats. Bij het “vrije” tikspel is die vrijplaats verdwenen, in ons WB5 VD1ste jaar spreken we dan van een kriskrasspel.

Basistikspel

Om het de jonge kleuter gemakkelijk te maken beginnen we met het **basistikspel**:

Er is één vrijplaats;

De looprichting voor de vluchtende kleuters is steeds in dezelfde zin.

Belangrijk gegeven: jij bent altijd de tikker.

Het ‘wakker’ maken Bij heel wat basistikspelen wordt de tikker wakker gemaakt

bijvoorbeeld door zingen:

... ”pak mij dan, als je kan ...”

Langzaam leert de kleuter ook de rol van tikker te vervullen

Vb. Vos kom uit je hol

Overlooptikspel

Een moeilijker vorm is het **overlooptikspel**.

Het is een heen-en-weer spel met 2 vrijplaatsen. Wanneer een vrijplaats verlaten wordt, moet de loper naar de overkant.

Moeilijkheden:

- kleuters zien niet goed hoe ze de tikker kunnen ontwijken
- de kleuter denkt dat hij maar één kind mag “pakken”

Vb. Schipper mag ik overvaren?

Aantikspelen met vrijplaatsen

De looper betreedt op eigen initiatief het “onveilig” speelveld. Hij kan wel steeds terugkeren naar zijn vrijplaats (= “veilige” plaats). Er worden meerdere vrijplaatsen aangeboden.

Vb. Voetje van de grond

Aantikspelen met hindernissen

Er zijn geen hindernissen waar de kleuter zich veilig kan voelen, wel kunnen er hindernissen staan waar bvb moet rond gelopen worden.

Krisskrasspel

Moeilijkheden: in alle vorige tikspelen was er een duidelijke opbouw vast te stellen wat betreft ruimteoriëntatie, spelinzicht, zich veilig voelen ...

De kleuter moet nu heel snel de spelsituatie overzien, terwijl al de kleuters zich voortdurend aan het verplaatsen zijn.

Een grote reactiesnelheid in remmen, stilstaan, lopen wordt nu van hen verwacht.

Er zijn weinig geschikte krisskrasspelen voor kleuters. Eigenlijk worden ze alleen gespeeld met kleuters die veel spelen en enkel in de derde klas!

Beginsituatie van de kleuter bij tikspelen in het algemeen

Kunnen de kleuters de spelregels begrijpen?

Heeft de kleuter een overzicht van de gestructureerde ruimte?

Hoe neemt hij de gestructureerde ruimte waar?

Hoe zijn de verkenning en oriëntatie in de ruimte?

De gestructureerde ruimte kunnen overzien en de functie van elk van de delen kennen, is een reële moeilijkheidsfactor voor de kleuter.

Bijvoorbeeld opdrachten zoals:

“wat is ‘de overkant’?”

“kun je mij die aanwijzen?”

“waar ligt ‘de overkant’?”

“loop er eens naartoe en blijf aan ‘de overkant’ staan.”

“wat is ‘de vrijplaats’?”

“waar ligt ‘de vrijplaats’?”

“ga in ‘de vrijplaats’ staan ...

en loop nu naar de andere ‘vrijplaats’ ...”

“waar is de plaats van de tikker, waar je niet mag binnenkomen ...?” enz.

de tikker

de jongste kleuter tikt niet, hij ‘pakt’ de andere kleuter en laat hem niet los. Dit moet aanvaard worden tot de kleuter-tikker zelf gaat inzien dat tikken voldoende is.

Begeleiding van de tikspelen

Wanneer je de algemene en specifieke spelprincipes kent, kan je zelf een eigen spel fantaseren, of variëren op gekende spelen of eventueel een spel aanpassen aan het belangstellingspunt.

Vergeet niet de tikker herkenbaar te maken met een tik-hesje of een zelf gefabriceerd voorwerp dat aansluit bij de fantasiewereld van het spel.

Spelgedrag van de kleuter

- soms loopt de tikker de kleuters te vroeg achterna.
- Sommige kleuters durven de tikker niet te benaderen. Geef hen de tijd om het plezier in het spel te ontdekken.
- Anderen durven wel, maar blijven dan een tijdlang staan, alsof ze geschrokken zijn van hun eigen durf. Zo' n kleuter wordt bijgevolg onmiddellijk aangetikt. Je begeleidt deze kleuters, maar liefst niet te veel. De kleuter moet uiteindelijk door eigen spelervaring zelf ontdekken en ervaren.
- Wat doe je met de *aangetikten die kwaad worden* wanneer ze aangetikt zijn? Het is niet goed zo'n kleuter onmiddellijk uit te sluiten. Hij moet *de tijd* krijgen om aan het eigen karakter te werken. Wanneer het kwaad worden te opvallend is of te veel gebeurt, kan enkele spelbeurten overslaan die kleuter helpen.
- Laat nooit de aangetikte kleuter onmiddellijk de plaats van de tikker innemen ... Sommige kleuters laten zich dan tikken om zelf de tikker te kunnen zijn.
- *Het tellen van de aangetikten*: af en toe kan je eens laten zien hoeveel kleuters er "gevangen" zijn. Wie aangetikt werd blijft aan de kant staan, totdat een andere tikker wordt aangeduid. Je telt "de buit" van de tikker. Wanneer je telt, let erop om van links naar rechts te tellen. Het is een goede gewoontevorming ten gunste van de links-rechtsoriëntatie. Maar het mag geen op zich zijn: de prestatie of de wedijver mogen niet sterk aangemoedigd worden!
- *Hoelang blijft men tikker?* De tikker moet in de gelegenheid gesteld worden zich in te leven in zijn 'tikker-zijn'. Om die reden wordt er niet vlug omgewisseld.
- Wat met de kleuter die zich *steeds* laat pakken? De kleuter die zich steeds laat pakken, laat je eens niet meespelen. Hij zal wellicht ervaren dat meespelen volgens de spelregels prettiger is dan te moeten toezien. Door het kijken naar het spel van zijn vriendjes, zal hij misschien nu pas begrijpen hoe het spel in elkaar steekt ...
- *Begrijpt de kleuter de tikfunctie?* Voor de jongste kleuters is dit niet eenvoudig. Heel dikwijls loopt de kleuter naar de tikker toe, in plaats van er van weg te lopen. De jongste kleuters ervaren het nog niet echt zinvol om weg te lopen voor jou. Aan de jongste kleuters worden er allerlei situaties aangeboden met materiaal en een fantasieaanzet

waardoor het spel duidelijker wordt. Via het basistikspel wordt ‘de aantikfunctie’ aangeleerd.

Bijvoorbeeld:

De kleuters spelen vrij met voddendballen en kartonnen dozen.

Na een zekere tijd vraagt de leidster: “zullen we allemaal samen een spel spelen? Ik ben de ballenmaker en daar woon ik en maak ik de ballen. Waar willen jullie wonen?”

De kleuters bouwen hun huis met de dozen (vrijplaats), en in het huis van de ballenmaker worden de ballen gelegd. De kleuters hebben in hun huis geen ballen ...

“Je mag één bal komen halen en die in je huis leggen”, zegt de ballenmaker. De ballenmaker zet zich weer aan het werk, doet alsof hij niet ziet dat de kleuters een bal komen halen ... totdat hij hen achterna loopt, zonder iemand te pakken.

Wat later kan de tikfunctie toegevoegd worden: “Als ik iemand kan pakken vóór hij in zijn huis is, dan krijg ik de bal terug”. De kleuters ervaren een reden om weg te lopen, voelen zich veilig in de vrijplaats en vinden het (meestal) niet erg om de bal af te geven, want ze kunnen straks een andere bal halen. Als iemand zijn bal nog niet graag afgeeft, dan laat de ballenmaker zijn spijt blijken, maar hij laat de kleuter de bal behouden.

- *de vrijplaats als hun huis laten beleven is duidelijk.*
 - *De relatie tussen vrijplaats en hun thuis “ik ben veilig...” wordt door de kleuter vlug begrepen.*
 - *Weglopen om de bal (= de buit) niet kwijt te spelen, is ook duidelijk.*
 - *Sommige kleuters doen in het begin nog niet mee... ze blijven liever thuis. Zo spelen zij, al kijkend, ook verder mee totdat zij hun veilige plaats durven verlaten bij het zien van de pret van hun vriendjes.*
 - *Wie moe is kan en mag eveneens thuis blijven...*
- *een tweede tikker inschakelen? Dit vraagt een enorme aanpassing aan oriëntatie in de ruimte. De kleuter moet 2 tikkers volgen en snel kunnen reageren. Conclusie: dit is enkel weggelegd voor de erg bedreven kleuter, die veel speelt. Het wordt nooit toegepast tijdens een basistikspel!*

Waarnemings- en relaxatiespelen

Spelprincipe waarnemingsspelen

Binnen deze spelen is er een grote verscheidenheid van doelstellingen.

Zintuiglijke spelen:

- wie of wat is verdwenen?
- De blindemanspelen
- Dirigentje
- Wat zit er in de doos?

<i>Kenmerken</i>	Het zijn spelen waarbij de kleuters tot psychische en fysieke rust komen. De waarneming staat centraal. De opstelling van de kleuters is meestal een kring.
<i>Moeilijkheden</i>	De kleuters hebben het moeilijk om in een kring te blijven. Wanneer ze op matjes, in de hoepel, op tapijttegels of op de bank zitten, blijven de kleuters gemakkelijker op hun plaats. Als het spel staande verloopt, is het beter een kring te tekenen of hoepels (fietsbanden) in een kring te leggen. In plaats van in een cirkel kunnen drie/vier banken in een driehoek/vierkant geplaatst worden. De kleuter staat of zit op de bank, terwijl het spel gespeeld wordt. De kleuter moet vooraf voldoende tijd krijgen om de te herkennen voorwerpen van het spel te bekijken, te betasten. Een waarnemingsoefening gaat dit spel vooraf, of is een geïntegreerd deel van de opbouw van het spel.
<i>Relaxatie</i>	De spierspanning tot zijn basisniveau (basistonus) (zie cursustekst bij WB3 VD1ste jaar) brengen. De bewegingsenergie doseren, zich ontspannen is geen eenvoudige opgave voor de kleuter. Rustig blijven liggen is moeilijk. Bij de jongste kleuters lukt dit het best met hun eigen knuffel en op een matje. De oudere kleuter kan dit met een rustig muziekje, langzaam tellen, ... Niet alle kinderen durven bij deze activiteit de ogen sluiten.
<i>Ademhaling</i>	Uiteraard geeft rustig ademhalen een kalmerend effect. Het ademhalingsritme van de kleuter ligt hoger dan dat van jou. In rusthouding zal het ritme dalen. Meestal gebruiken we ademhalingsoefeningen om hen bewust te maken van in- en uitademing.

c. Ritmisch bewegen / bewegingsexpressie

inleiding de hoofdbrok omtrent ritmescholing, over (expressief) bewegen op muziek tot dansante vormen hebben jullie uiteraard reeds aangereikt gekregen binnen het opleidingsonderdeel ‘muziek’.

Wij wensen hier enkel nog eens in te zoomen op het gebruiken van muziek in de bewegingslesjes bij kleuters teneinde het jonge kind op een nog andere, maar daarom niet minder aangename manier tot beweging aan te zetten.

Begripsverklaring **Expressie** = zich uitdrukken door klank, beweging, lichaam, materiaal, beeld en geluid.

Bewegingsexpressie = zich uitdrukken via de beweging van het lichaam. Het lichaam is het instrument om zich te uiten in een non-verbale vorm door middel van bewegingen. Bij bewegingsexpressie ben je vrij. Je kan als het ware alles tevoorschijn toveren. De wereld van de verbeelding is grenzeloos.

Onze kleuters zullen evenwel een stukje moeten geholpen worden door de fantasie van de begeleider. Hij/zij kan hiervoor terugvallen op (ondermeer) volgende dansante (spel)vormen en/of expressieoefeningen.

Enkele praktijkvoorbeelden:

opwarmingsdansen een opwarming dient om zowel in fysiek als emotioneel opzicht ‘op temperatuur’ te komen. Zeker bij onze kleuters mag deze inleiding niet te ingewikkeld zijn en geen te grote inspanningen vereisen. Ook nu weer wordt het best zeer speels aangepakt: voor- en nadoen van bewegingen waarbij het hele lichaam wordt losgemaakt (buigen, strekken, roteren van ledematen; springen en afwisselend spannen en ontspannen) lenen zich hier uitermate toe. Gebruik daarbij stimulerende muziek.

Vb.1: Bas Ballon (Dansspetters)

Vb.2: Leentje Lint (Dansspetters)

Bewegingsspel op muziek

De les starten met een bewegingsspel waarin eenvoudige opdrachten zijn verweven, werkt meestal ook heel goed.

Vb.1: als de handtrom/muziek stopt, blijft iedereen doodstil staan, alsof je een standbeeld bent. Als de muziek opnieuw speelt, mag iedereen weer bewegen. Daarna: als de muziek weer stopt zie ik allemaal verschillende standbeelden: grote, kleine, rechte en kromme.

Vb.2: ‘wisseltikker’ (“Hoela-oeps!”)

Vb. 3: ‘vluchtdans’ (“Hoela-oeps!”)

Dansspelen

In deze spelen wordt een aanzet gegeven tot ‘dansen’. Let wel: niemand kan hier winnen of verliezen, maar het experimenteren, exploreren en genieten van de dansbeweging staat voorop. Er is soms wel een vorm van wedijver en spelrivaliteit, maar enkel in functie van de speelsheid en motivatie van de groep.

De dansspelen zijn zo opgebouwd dat ze de onderlinge communicatie binnen de groep stimuleren.

Voor sommige dansspelen is geen muziek nodig omdat het het spel- en dansverloop eerder zou storen.

Vb. dansspel: ‘speurslurf’ → dans: ‘telescoopdans’ (Springbonen)

Zangspelletjes

Het medium muziek onder vorm van CD of cassette wordt hier vervangen door de zangcapaciteiten van begeleider en kleuters.

Vb. ‘Naamdansen’, ‘de zevensprong’ (Speelkriebels voor kleuters)

Bewegingsverhaal

Een goed uitgewerkt bewegingsverhaal kan ons op diverse locaties brengen (laat je fantasie de vrije loop). Elk van deze plekjes kan een herkenbare sound hebben zodat je lesje een aaneenschakeling wordt van verschillende deuntjes waarop telkens kort één of meerder oefeningen uitgevoerd worden. Het spreekt voor zich dat we hier niet alle gebruikte nummertjes volledig laten uitspelen.

Vb. werken in ateliervorm met kranten

Waar tot nu toe de muziek zowat allesbepalend was omdat deze nu eenmaal sturend was voor het bewegen erop, kunnen we uiteraard ook gebruik maken van ‘echte’ **achtergrondmuziek**. Hierbij bewegen de kleuters in een bepaalde organisatievorm en worden zij hiertoe mee gestimuleerd door een uitnodigend deuntje. Dit kan al eens leuk zijn tijdens een wachtmoment wanneer je spontaan sommige kleuters al eens echt op de muziek zal zien bewegen. Zoals reeds eerder aangehaald in deze bundel mag de muziek of het liedje hier niet de bovenhand halen op de beweging zelf.

Ook bij waarnemings- of relaxatiespelen kan gepaste **rustgevende muziek** waardevol zijn.

Kijkwijzer 5: methodisch handelen bij bewegen op muziek

<i>Leeftijd</i>	Het is uiteraard steeds belangrijk om na te gaan of de gekozen dansspelletjes ook aansluiten bij de belevingswereld van de desbetreffende doelgroep. Een voor kleuters iets moeilijker dansje die qua onderwerp wel goed aansluit bij de belevingswereld van de kleuters, kan bijvoorbeeld heel goed in een sterk vereenvoudigde versie worden aangeboden. Evengoed zijn de nieuwe danstrends niet alleen aan de iets rijpere kinderen voorbehouden: kleuters weten op zijn tijd een stevige ‘house’ wel te waarderen ...!
<i>Vaardigheden</i>	In de voortbeweging kunnen de kleuters wandelen, springen, rennen, hinkelen, huppelen en de galoppas uitvoeren. Eenvoudige opwarmingsdansen waar één van deze verplaatsingen in voorkomen, behoren tot de mogelijkheden. Dan is het ook niet zo belangrijk of de passen helemaal correct worden uitgevoerd. Met plezier meedoen is het voornaamste doel.
<i>Tijd (ritme)</i>	Verwacht van de kleuters niet dat ze in de maat blijven, zeker niet wanneer ze zich dan ook nog eens voortbewegen. Als ze echter staand of zittend op één plek met één bepaald lichaamsdeel in de maat moeten bewegen, lukt het vaak al veel beter. Bewegingen als strekken, buigen, opheffen, laten vallen, draaien en schudden beheersen ze over het algemeen voldoende. Ook tegenstellingen als snel/traag vallen zeer in de smaak.
<i>Ruimte</i>	Denk na over een eventuele (begin)opstelling en zorg er voor dat alle kleuters je goed kunnen zien. Ook nu weer zullen de kleuters tijdens verplaatsingen bij voorkeur de begeleider of elkaar volgen ... en vervolgens één kluwen vormen. Het rondgaan in een kring is nog moeilijk, maar mits een goede begeleiding kan het wel. Een kring op de grond in het speellokaal of in de gymzaal maakt het iets makkelijker. Het maken van vormen met hun hele lichaam (bijvoorbeeld standbeelden) vinden ze erg leuk, het werken met tegenstellingen als groot/klein; hoog/laag eveneens.
<i>Thema</i>	Veelal zal je de dansspelletjes of muziekstukjes kiezen rond een bepaald thema of onderwerp waarrond je de les hebt opgebouwd.
<i>Materiaal</i>	Tracht je bewegingslesjes op muziek nog aantrekkelijker te maken door de kleuters een attribuut te laten hanteren. Hun aandacht wordt meer verdeeld over zichzelf en het klein materieel en bepaalde bewegingen kunnen mits een gepaste materiaalkeuze nog meer uitgesproken gebracht worden. Denk eraan dat het nodige materiaal klaar ligt!

- Begeleiding* Jouw speelse aanpak als groepsbegeleider is veruit het belangrijkste!
Door de enthousiaste manier waarop jij voor de kleuters staat breng je als het ware de energie over op je groep.
Plan goed vooraf wat je wil spelen, maar hou je ook niet te strak vast aan wat je vooraf bedacht. Probeer je liever in te leven in de kleuters. Zo kan je zelf aanvoelen hoelang je een spel verder zet of wanneer je er een nieuw aanbiedt.
Je beëindigt een dansspel op het hoogtepunt, als alle kleuters er nog intensief bij betrokken zijn. Laat je deze hoogtepuntfase te lang duren dan haken de kleuters af. Tijdig stoppen kan ze motiveren het een volgende keer opnieuw leuk te vinden.
- Muziekkeuze* Zorg voor gepaste, pedagogisch verantwoorde deuntjes, die je best reeds vooraf opneemt zodat de bediening van de cassette recorder je niet al te veel parten speelt tijdens de les.

Kijkwijzer 6: begeleiden van de kleuters

Voor en na de activiteit:

- je gaat zelf de kleuters halen in de klas. Tenzij er op jouw hospiteerschool een andere werkmethode gebruikelijk is.
- De kleuters mogen niet lopen bij het oversteken van de speelplaats. Indien dit gebeurt roep je alle kleuters terug en laat je ze opnieuw de speelplaats overstappen (ook al duurt dit 10 minuten, anders heb je toch tuchtproblemen tijdens de les).
- De kleuters hangen zelf hun jas aan de kapstok (tenzij het te hoog is) en gaan op de bank zitten (een oefening op zelfredzaamheid).
- Ook schoenen en kousen worden uitgedaan als de zaal voldoende netjes is (zelfredzaamheid). Verwittig de ouders van de gymmomenten zodat zij hun kind praktische schoenen aantrekken (velcrosluiting), maar in ieder geval moet een kleuter aan het einde van de 3de kleuterklas in staat zijn **zelf zijn veters te strikken**.
- Na de les breng je de kleuters terug naar hun klas, op dezelfde manier als bij het komen. Zorg dat de kleuters rustig zijn, anders roep je ze terug en begin je opnieuw.

Tijdens de activiteit:

- luid praten, iedereen praat automatisch stiller tegen kleuters, maar dan verlies jij je gezag.
- Terwijl de kleuter speelt, moet je *observeren*. Je kijkt in de zin van: “loopt het”; “lukt het”; “leert het” (zie kijkwijzer 7).
- Zorg ervoor dat je *zicht* hebt op alle kleuters. Tijdens een bewegingsomloop moet dit zeker het geval zijn.
- De *verbale begeleiding* tijdens het oefenend spelen is heel belangrijk. Je verwoordt wat de kleuter doet, hoe hij zich misschien voelt en denkt. Ervaringen verwoorden bevordert het *verwerven van taal en inzichtelijk denken*.
- Als een kleuter valt of zich pijn doet, dramatiseer dit niet. Als hij/zij echt blijft huilen, doe dan alsof je er ijs op legt (geen zalf, want dan kweek je ze in de zalf- en pillencultuur). Ook een zontje op de getroffen plek kan wonderen doen.
- Bij een echt *ongeval* wordt de activiteit stilgelegd en worden de nodige veiligheidsmaatregelen genomen. Nooit de hele klas alleen achterlaten.
- *Niet te vlug bemiddelen* tussen ruziënde kleuters. De kleuter moet zelf zijn eigen problemen leren oplossen. Soms is het wenselijk de zwakken in een klas te beschermen, maar niet door ze te veel te bemoeieren.
- De “*overmoedigen*” worden ingetoomd, de “*bangerikken*” worden aangemoedigd. Als een kleuter bang is, laat dan iemand (een vriendje) die bange kleuter een hand geven. Doe dit niet onmiddellijk zelf, of de kleuter laat jouw hand niet meer los.
- Je *dwingt* de kleuter *nooit om iets te doen*.

- Nooit hoeden of mutsen laten doorgeven (luizengevaar!) zonder voorafgaandelijk informatie in te winnen bij klasjuf.

Kijkwijzer 7: lesverloop

Als je voor de eerste keer een bepaalde les aanbiedt zal je tevreden mogen zijn als de organisatie rondom de activiteiten naar wens verloopt. Bij een goede organisatie ontstaat tijd om de kinderen te helpen bij wie de activiteit nog niet lukt.

Terwijl de leerkracht zich in eerste instantie richt op de organisatie en de zwakke bewegers, hebben de meeste kleuters al vele keren de activiteit gedaan en zijn al doende beter gaan bewegen. De leerkracht zal dan deze kinderen helpen om hun bewegingsmogelijkheden verder te ontwikkelen. Zo kan de leerkracht zich tijdens de les een drietal vragen stellen:

- A loopt de organisatie naar wens?*
- B lukt de activiteit ook bij de zwakke bewegers?*
- C leert elk kind de activiteit beter uit te voeren?*

Loopt de organisatie naar wens (loopt het)?

Tijdens de les zal de leerkracht er moeten op toezien of de organisatie en de regels door de kinderen worden begrepen en toegepast. De organisatie kan al goed verlopen als de meerderheid van een groepje de regels en functies snapt.

Bijvoorbeeld:

De tikker legt een blokje om als hij iemand getikt heeft.

De 'beurtring' wordt meegenomen door het kind dat aan de beurt is en daarna doorgegeven aan de volgende.

Voor 3 of 4-jarige kinderen die net in de klas komen, is het erg moeilijk om al deze regels en functies in een korte tijd te begrijpen. Zij zullen eerst willen kijken hoe alles verloopt. Zij krijgen dan een soort functie van toeschouwer (publiek).

De samenstelling van de groepjes, wie bij wie, speelt daarbij een belangrijke rol. Niet iedereen kan even goed met elkaar opschieten en de oudste of de slimme kinderen kunnen in een groepje een sturende rol spelen. Het leren uitvoeren van functies (taken) en het houden aan de regels vraagt de nodige tijd. Maar uiteindelijk zullen de kinderen zelfstandiger kunnen werken en de schijnbaar verloren tijd, nodig om de afspraken en regels zelfstandig toe te kunnen passen, ruimschoots inhalen.

Wanneer de kinderen de hele organisatie van de activiteit zonder directe sturing van de leerkracht aan de gang kunnen houden dan kan men zeggen dat er voldaan is aan het criterium 'loopt het'.

Lukt de activiteit ook bij de zwakke bewegers (lukt het)?

Wanneer je eenvoudige activiteiten kiest zal dit bij de meeste kinderen snel lukken. Toch zijn er in elke klas kinderen, bij wie een activiteit geregeld mislukt. Ze proberen bijvoorbeeld wel over de balk te lopen maar vallen er steeds af; ze gooien wel met de bal naar het doel, maar de bal gaat er nooit in; ze staan wel als tikker in het veld maar tikken nooit een looper. De kans is groot dat de activiteit op den duur niet meer boeit en ze met de activiteit stoppen. Daarom moet je de nodige maatregelen nemen, zodat de activiteit ook voor dit ene kind gaat lukken. Door de balanceerbalk te verlagen haalt het kind wel zonder vallen het einde van de balk. Door het veld te verkleinen of het aantal vrijplaatsen te verminderen kan een kind bij een tikspel wel een looper tikken.

In een groep met grote niveauverschillen zal de activiteit pas bij iedereen lukken als er eenvoudige en moeilijke opstellingen, opdrachten of regelingen zijn. Daarvoor moet je als leerkracht bereid en in staat zijn om het arrangement aan te passen of een extra opstelling te bouwen voor een zwakke beweger. Soms doet een kind liever niet mee omdat het de activiteit te gevaarlijk vindt. Je zal iets moeten veranderen zodat het wel gaat lukken. Uiteindelijk zal elk kind moeten voldoen aan een bepaald minimum niveau. Elke oudste kleuter moet bijvoorbeeld in staat zijn om over een balkje te balanceren of met een bal gericht te mikken. Wanneer alle kinderen (ook de zwakke bewegers) daadwerkelijk kunnen deelnemen aan de activiteit kan je zeggen dat de les voldoet aan het criterium 'lukt het'.

Leert elk kind de activiteit beter uit te voeren (beter leren)?

Als een activiteit naar wens verloopt en het lukt bij alle kinderen, dan hebben ze al een heleboel geleerd. Daarmee is het leerproces nog niet ten einde. Elk kind blijft op zoek naar nieuwe uitdagingen om eigen bewegingsmogelijkheden verder te ontwikkelen.

Zo kan een kind leren sneller of juist rustiger te balanceren, een halve draai te maken op de balk of over een blokje op een balk te stappen.

Het ene kind durft over een balk van 0,25 meter hoog te balanceren en een ander kind zelfs op 1,00 meter hoogte. Er zijn ook kinderen die het heerlijk vinden om een geleerde activiteit vele malen te herhalen. De leerkracht zal samen met elk kind op zoek moeten naar waardevolle vervolgen op een activiteit, die tezelfdertijd aansluiten bij de eigen bewegingsmogelijkheden.

Kijkwijzer 8: veilig bewegen

Kleuters oefenen graag op toestellen, indien jij ze tot niets dwingt. Ze zijn zelden roekeloos.

Waarmee hou je rekening?

- het veelvuldig experimenteren voor aanvang van de opdracht moet plaatsvinden indien het om nieuw materiaal gaat.
- Voorzie ontdebberingswegen bij stopplaatsen (klauteren, balanceren)
- Bied bij balanceren over de smalle lat ook steeds een alternatief over een breed oppervlak aan
- Laat bij voorkeur oefenen met schoenen of kousen; liefst blootsvoets als de temperatuur en de ondergrond het toelaten. Bijkomend oefenen van de voetspieren is zo aardig meegenomen.
- Alle andere didactische tips voor de basisschool blijven uiteraard ook hier van toepassing.

Bewegingsfamilies

Het aanbieden van de bewegingsfamilies: ze kunnen allemaal aan bod komen. Opgelet!: het zwaaien is niet altijd mogelijk, omdat de faciliteiten er niet zijn. In goed ingerichte sport- of speellocaties is er gemakkelijk hanteerbaar materiaal aanwezig. De markt wordt erdoor overspoeld (zie verder accommodatie).

Draaien

Gebeurt rond de lengte-as en breedte-as. Vooral het over-de-kop gaan is voor de kleuter een nieuwe ervaring. Een nieuwe oriëntatie is nodig, ook hun evenwichtsreflexen worden op de proef gesteld.

Springen

Als je diepspringen geeft is het leren “landen” een belangrijk aandachtspunt.

Steunen

Het dragen van het lichaamsgewicht op eigen handen is geen vanzelfsprekende vaardigheid voor de kleuter nu hij kan gaan en lopen. Zij zullen nog zelden kruipen en zo wordt de armpierkracht dikwijls zwakker. Dus vergeet niet de kruip- en sluipeoefeningen op te nemen in je oefenstof.

Hangen en zwaaien

Geen alledaagse bewegingen, ook hier worden de armpieren die nog ontwikkeld moeten worden, sterk aangesproken. Daarvoor zijn uiteraard klauteroefeningen erg nuttig. Je kan een kleuter leren hangen door de voeten ergens op te laten rusten zodat er een ontlasting van de schoudergordel en armpieren tot stand komt.

Accommodatie

Oefenzaal

Het belang van een goed ingerichte oefenzaal wordt nog dikwijls onderschat. In de financiële begroting op school is deze ruimte meestal stiefmoederlijk behandeld.

De schooldirectie moet in sommige gevallen overtuigd worden van het belang ervan. Samen met hem moet jij er als lesgever over waken dat een rechtmatig aandeel van de financiële middelen worden toegekend aan het bewegingsonderwijs.

Bij nieuwbouw vergaloppeert de architect zich nog steeds in allerlei visies omtrent multifunctioneel gebruik van de ruimte (ruimtelijkheid, mooie architectuur, ...), en helaas het minst op de doelgerichtheid van de oefenruimte.

De meeste scholen staan echter ingepland in een druk centrum zodat een uitbreiding niet altijd mogelijk is. In die gevallen kan je soms beroep doen op de turnzaal van de basisschool. Het probleem bij dergelijke zalen is: ze zijn meestal niet aangepast aan de noden van een oefenruimte voor kleuters.

Materieel

Ga eens na wat voorzien is in het leerplan voor het bewegingsonderwijs aan kleuters. Via creatief denken en enig knutselwerk kan je hier heel wat aanvulling of variatie realiseren.

Ook vele werken specifiek gericht naar bewegingsopvoeding voor jonge kinderen vertrekken vanuit het standpunt dat vele 'waardeloze' materialen 'anders kunnen gebruikt worden' in de bewegingslesjes.

d. bewegen in andere omgevingen (open lucht; water; verkeer)

Buitenspelen: het heeft voor veel kinderen de allure van vrijheid, van lekker doen waar je zin in hebt, een beetje avontuur. Op de speelplaats kunnen natuurlijk activiteiten in dezelfde zin gedaan worden als in de speel- of turnzaal, maar er is meestal meer ruimte.

Spelen in het water: zie cursus watergewenning bij kleuters (opleidingsonderdeel zwemmen).